



KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 21.11.2023 r.
COM(2023) 717 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

Sprawozdanie roczne z 2023 r.

**dotyczące wdrażania instrumentów działań zewnętrznych Unii Europejskiej
w 2022 r.**

{SWD(2023) 357 final}

Spis treści

ZOBOWIĄZANIA GLOBALNE	1
Wprowadzenie	1
Reakcja UE na wojnę napastniczą Rosji przeciwko Ukrainie	2
UE: silna pozycja na arenie międzynarodowej.....	4
Global Gateway	5
Wspieranie zrównoważonego rozwoju.....	6
OGÓLNE PRIORYTETY	6
Rozwój społeczny	6
Zielony Ład	7
Transformacja cyfrowa, nauka, technologia i innowacje	8
Zrównoważony wzrost gospodarczy i zatrudnienie	9
Migracja i przymusowe wysiedlenia	9
Sprawowanie rządów, pokój, bezpieczeństwo i prawa człowieka	10
GLOBALNY ZASIĘG.....	10
Afryka Subsaharyjska	10
Azja i Pacyfik.....	11
Obie Ameryki i Karaiby.....	12
Region objęty europejską polityką sąsiedztwa	12
Bałkany Zachodnie i Turcja	13
Kraje i terytoria zamorskie (KTZ).....	13

ZOBOWIĄZANIA GLOBALNE

Wprowadzenie

W 2022 r., gdy świat nadal wychodził z pandemii COVID-19, społeczność międzynarodowa musiała stawić czoła nowemu kryzysowi związanemu z rosyjską wojną napastniczą przeciwko Ukrainie i jej skutkami. Agresja Rosji doprowadziła do poważnej nadzwyczajnej sytuacji humanitarnej i wzrostu światowych cen żywności, co jeszcze bardziej pogłębiło brak bezpieczeństwa żywnościowego na świecie, a także do przedłużającego się kryzysu energetycznego.

UE, za pośrednictwem instrumentów działań zewnętrznych i partnerstw międzynarodowych, zareagowała na skutki tej wojny, zwiększając wsparcie polityczne, humanitarne i finansowe dla Ukrainy oraz państw sąsiadujących, a jednocześnie oferując większe wsparcie innym partnerom, zwłaszcza tym najsłabiej rozwiniętym i najbardziej podatnym na zagrożenia.

W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono najważniejsze elementy unijnego wsparcia finansowego na rzecz partnerstw międzynarodowych, pomocy humanitarnej, polityki zagranicznej i rozszerzenia w 2022 r. Zgodnie z założeniami wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027 jeden instrument, Instrument Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej – „Globalny wymiar Europy” (ISWMR – „Globalny wymiar Europy”), skupia większość dawnych instrumentów finansowania zewnętrznego; uzupełnia go kilka ukierunkowanych instrumentów, między innymi pomoc humanitarna oraz Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA III)¹.

W 2022 r. rozpoczęto wdrażanie **unijnej strategii Global Gateway**² w celu rozwinięcia zrównoważonej łączności poprzez inwestycje infrastrukturalne na całym świecie w pięciu obszarach priorytetowych zgodnie z podejściem „Drużyna Europy”³. W ramach wspomnianej strategii Unia Europejska i Unia Afrykańska przyjęły pakiet inwestycyjny Afryka–Europa⁴.

W ramach strategii Global Gateway UE kontynuowała wdrażanie **planów gospodarczo-inwestycyjnych** dla regionów objętych polityką sąsiedztwa i procesem rozszerzenia, ukierunkowanych na małe i średnie przedsiębiorstwa oraz transformację ekologiczną i cyfrową w regionie Partnerstwa Wschodniego, a także na transformację ekologiczną, odporność na zmianę klimatu, łączność i wsparcie dla sektora prywatnego w południowym sąsiedztwie.

UE nadal niosła **pomoc humanitarną**, aby złagodzić cierpienie milionów osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji na całym świecie. W 2022 r. UE stworzyła **potencjał europejskich działań w zakresie pomocy humanitarnej**, aby zwiększyć zdolność natychmiastowej reakcji humanitarnej na nagłe klęski żywiołowe i katastrofy spowodowane przez człowieka.

Unijna pomoc na rzecz rozszerzenia służyła wsparciu rozwoju obszarów wiejskich i inwestycji w najważniejszych obszarach, takich jak transport, bezpieczeństwo energetyczne oraz transformacja

¹ Szczegółowe informacje znajdują się w części I – „Wprowadzenie” – dokumentu roboczego służb Komisji towarzyszącego niniejszemu sprawozdaniu rocznemu.

² https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway_pl

³ Połączenie zasobów UE z zasobami państw członkowskich UE oraz europejskich instytucji finansowania rozwoju.

⁴ Zob. s. 4.

cyfrowa i ekologiczna. W czerwcu Rada Europejska uznała, że przyszłość **Ukrainy, Mołdawii i Gruzji** leży w UE, oraz przyznała **Ukrainie i Mołdawii** status kraju kandydującego.

UE nadal wspierała **demokratyzację i prawa człowieka**, organizując sześć misji obserwacji wyborów (Kolumbia, Kenia, Liban, Lesotho, Wyspy Świętego Tomasza i Książęca oraz Timor Wschodni), jak również misje powybiorcze w ośmiu krajach.

UE potwierdziła swoje zaangażowanie na rzecz **bezpieczeństwa globalnego**, a Europejski Instrument na rzecz Pokoju przyczynił się do utrzymania pokoju w krajach i regionach partnerskich, takich jak Mozambik, Niger, Nigeria, Somalia, Mołdawia i Bałkany Zachodnie.

UE nadal udzielała krajom wsparcia w przezwyciężaniu skutków pandemii COVID-19 oraz uruchomiła nową **globalną strategię ochrony zdrowia**⁵ na rzecz poprawy globalnego bezpieczeństwa zdrowotnego i zapewnienia lepszej ochrony zdrowia dla wszystkich. UE podjęła również działania w odpowiedzi na inne epidemie lokalne, takie jak nowe ogniska epidemiczne eboli i cholery oraz kryzys związany z ospą małą.

W 2022 r. UE i Organizacja Państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku (OACPS) poczyniły postępy w kierunku podpisania **porozumienia zastępującego umowę z Kotonu**⁶. W okresie przejściowym umowę z Kotonu przedłużono do połowy 2023 r.

Reakcja UE na wojnę napastniczą Rosji przeciwko Ukrainie

W reakcji na wojnę napastniczą Rosji przeciwko Ukrainie UE działała w duchu jedności, zdecydowanie i bezzwłocznie. 27 państw członkowskich i ich partnerzy na całym świecie **potępili tę niczym niesprowokowaną i nieuzasadnioną wojnę napastniczą** i podjęli szybkie działania, aby odizolować Rosję politycznie i gospodarczo. UE potępiła również zgłoszone naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego.

UE zwiększyła wsparcie polityczne, humanitarne i finansowe dla Ukrainy, dając tym samym dowód swojego niezachwianego poparcia dla tego kraju. W 2022 r. UE – w ścisłej współpracy z G-7 i innymi partnerami – przyjęła dziewięć pakietów bezprecedensowych sankcji skierowanych przeciwko osobom i podmiotom odpowiedzialnym za inwazję, wymierzonych w najważniejsze rosyjskie sektory, tj. finansowy, energetyczny i transportowy, oraz przedsiębiorstwa państwowe i skutkujących zamrożeniem w UE aktywów o wartości około 24,1 mld EUR.

Po raz pierwszy skorzystano z **dyrektywy w sprawie tymczasowej ochrony**, aby zapewnić natychmiastową ochronę niemal 4 mln osób zmuszonych do opuszczenia Ukrainy (oprócz ponad 6,6 mln osób przesiedlonych w samej Ukrainie). Udało się w dużej mierze zapobiec handlowi ludźmi dzięki wdrożeniu wspólnego unijnego planu zwalczania handlu ludźmi w celu ochrony osób przybywających do UE.

Działając w duchu podejścia „Drużyna Europy”, UE, jej państwa członkowskie i unijne instytucje finansowe **uruchomiły środki o wartości 18,9 mld EUR**⁷ w ramach **pomocy finansowej**, wsparcia budżetowego i pomocy humanitarnej. Ponadto zapewniono wsparcie wojskowe opiewające na kwotę

⁵ https://health.ec.europa.eu/internationalcooperation/global-health_pl

⁶ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/european-development-policy/acp-eu-partnership_pl

⁷ Z wyłączeniem wsparcia EBOR nieobjętego bezpośrednio gwarancjami UE.

3,1 mld EUR za pośrednictwem Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju oraz utworzono misję Unii Europejskiej w zakresie pomocy wojskowej dla ukraińskich sił zbrojnych z budżetem w wysokości ponad 100 mln EUR. Po uruchomieniu przez Ukrainę w lutym Unijnego Mechanizmu Ochrony Ludności do końca 2022 r. dostarczono ponad 80 000 ton wsparcia rzeczowego o szacunkowej wartości 502 mln EUR.

Dotacje w kwocie 330 mln EUR **uzupełniły reakcję kryzysową** w takich obszarach jak odbudowa mieszkań i naprawa infrastruktury krytycznej, w tym w ramach korytarzy solidarnościowych między UE a Ukrainą, odporna transformacja cyfrowa i cyberbezpieczeństwo oraz przeciwdziałanie dezinformacji. Na zwalczanie skutków wojny przekierowano również środki z innych programów UE o wartości niemal 200 mln EUR.

Łącznie wypłacono pomoc unijną w kwocie 10,1 mld EUR⁸, w tym 7,2 mld EUR w ramach pomocy makrofinansowej i 686 mln EUR w ramach wsparcia budżetowego.

Ze względu na nieodpowiedzialne zachowanie Rosji w ukraińskich obiektach jądrowych i wokół nich poważnym problemem było **bezpieczeństwo jądrowe**. Komisja uruchomiła Europejski Instrument Współpracy Międzynarodowej w dziedzinie Bezpieczeństwa Jądrowego, aby pilnie zająć się spowodowanymi zniszczeniami, w szczególności w strefie zamkniętej w Czarnobylu. Wsparcie UE obejmowało środki w wysokości 5 mln EUR na pomoc dwustronną w celu przywrócenia zdolności monitorowania oraz wpłatę w kwocie 5 mln EUR na Rachunek Współpracy Międzynarodowej na rzecz Czarnobyla na odbudowę infrastruktury związanej z bezpieczeństwem jądrowym. Dodatkowe 3,4 mln EUR przeznaczono na wsparcie Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej, w tym jej obecność na terenie krytycznych obiektów jądrowych w Ukrainie.

Rosyjska blokada wywozu z Ukrainy i zniszczenie upraw nasiliły globalny kryzys żywnościowy. W 2022 r. liczba osób dotkniętych poważnym **brakiem bezpieczeństwa żywnościowego** osiągnęła rekordowy poziom około 258 milionów⁹.

Dzięki zastosowaniu kompleksowego podejścia „Drużyna Europy” UE zwiększyła wsparcie na rzecz **bezpieczeństwa żywnościowego** i udzieliła pomocy najbardziej dotkniętym kryzysem krajom Afryki, Bliskiego Wschodu, Karaibów i Pacyfiku, między innymi przez ułatwienie wywozu z Ukrainy za pośrednictwem korytarzy solidarnościowych między UE a Ukrainą. Ta skoordynowana reakcja na globalny brak bezpieczeństwa żywnościowego powinna doprowadzić do uruchomienia środków o wartości około 18 mld EUR w latach 2021–2024, w tym 8,3 mld EUR od instytucji Unii i około 9,6 mld EUR od państw członkowskich. W 2022 r. instytucje Unii wypłaciły około 2,6 mld EUR na zwalczanie globalnego braku bezpieczeństwa żywnościowego, w tym około 1 mld EUR na humanitarne wsparcie żywnościowe¹⁰.

⁸ Nie uwzględniając środków przekierowanych na działania związane z konfliktem.

⁹ <https://www.fsinplatform.org/global-report-food-crises-2023>

¹⁰ Kwota ta obejmuje pomoc humanitarną – żywnościową i żywieniową oraz wsparcie na zachowanie źródeł utrzymania, a także 50 % humanitarnych wielofunkcyjnych programów wsparcia pieniężnego (odsetek wielofunkcyjnych transferów pieniężnych, jakie według szacunków zostaną przeznaczone na zakup artykułów spożywczych, na podstawie badania przeprowadzonego przez Dyрекcję Generalną Komisji Europejskiej ds. Prowadzonych przez UE Operacji Ochrony Ludności i Pomocy Humanitarnej (ECHO) w 2023 r.).

UE zintensyfikowała również działania na rzecz rozwiązania problemu światowych niedoborów nawozów, na które zwrócono uwagę w opublikowanym w listopadzie komunikacie w sprawie nawozów¹¹.

UE: silna pozycja na arenie międzynarodowej

W roku rosnącej niepewności UE pozostała siłą napędową multilateralizmu i skutecznie reagowała na globalne wyzwania, realizując ambitną politykę sąsiedztwa, promując solidarność i rozwijając kompleksowe partnerstwa w celu zapewnienia i propagowania pokoju, stabilności, demokracji i praw człowieka.

Państwa członkowskie UE potwierdziły również swoje zobowiązanie do przyjęcia większej odpowiedzialności za europejskie bezpieczeństwo i obronę, w ścisłej współpracy z partnerami międzynarodowymi, w celu ochrony wspólnych interesów i wartości.

Wspólnie UE i jej 27 państw członkowskich, w ramach podejścia „Drużyna Europy”, pozostają największym donatorem oficjalnej pomocy rozwojowej (ODA), który w 2022 r. przeznaczył na ten cel 92,8 mld EUR¹², co stanowi 43 % światowej ODA¹³ (i odpowiada 0,59 % dochodu narodowego brutto).

UE i jej państwa członkowskie zwiększyły pomoc dla krajów partnerskich, dbając o to, by udzielanie wsparcia Ukrainie nie odbywało się kosztem reszty świata.

W lipcu odbył się pierwszy **dialog wysokiego szczebla między UE a ONZ** pod kierownictwem przewodniczącej Ursuli von der Leyen oraz sekretarza generalnego ONZ António Guterresa. Podczas dialogu potwierdzono wspólne cele oraz wartość współpracy na rzecz sprostania globalnym wyzwaniom.

UE uruchomiła pomoc humanitarną w wysokości 2,6 mld EUR, aby pomóc w zaspokojeniu pilnych potrzeb ludności dotkniętej kryzysami na całym świecie. W ramach podejścia „Drużyna Europy” UE, państwa członkowskie, EBI i EBOR pozostają kluczowym światowym darczyńcą pomocy humanitarnej, który niesie pomoc między innymi w „zapomnianych sytuacjach nadzwyczajnych”, takich jak klęska głodu w Sahelu.

UE i jej państwa członkowskie nadal odgrywały główną rolę w międzynarodowym **funduszu solidarnościowym do walki z COVID-19**, udostępniając krajom partnerskim 502,2 mln dawek szczepionek, z czego 422 mln dawek udostępniono za pośrednictwem COVAX, a 80,2 mln dawek udostępniono dwustronnie.

Sprawnie przebiegała realizacja inicjatywy Global Gateway wspierającej **produkcję szczepionek, leków i technologii medycznych w Afryce** i ogłoszono inicjatywę mającą na celu wsparcie podobnych działań w Ameryce Łacińskiej i regionie Karaibów.

¹¹ [COM\(2022\) 590 final/2 z 9 listopada 2022 r.](#)

¹² Na podstawie wstępnych danych OECD za 2022 r., opublikowanych wiosną 2023 r.

¹³ Światową ODA zdefiniowano tu jako pomoc obejmującą ODA zgłoszoną przez UE łącznie i wszystkie pozostałe państwa darczyńców.

UE i państwa członkowskie nadal przewodziły globalnym staraniom na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu i wyzwaniom środowiskowym, a ponadto UE pozostaje największym na świecie dostawcą publicznego międzynarodowego finansowania działań w związku ze zmianą klimatu – w latach 2021–2022 przeznaczyła na ten cel 5,340 mld EUR.

Global Gateway

Przez cały 2022 r. Komisja, ściśle współpracując z innymi podmiotami w ramach podejścia „Drużyna Europy”, kontynuowała wdrażanie **strategii Global Gateway**¹⁴, uruchamiając duże pakiety inwestycyjne w ramach Global Gateway oraz inicjatywy „Drużyny Europy”.

11 grudnia odbyło się pierwsze posiedzenie **rady ds. strategii Global Gateway** pod kierownictwem przewodniczącej Ursuli von der Leyen i z udziałem ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich.

Ważnym krokiem w kierunku uruchomienia planowanych inwestycji o wartości 300 mld EUR do 2027 r. było podpisanie przez Komisję umowy gwarancyjnej o wartości 26,725 mld EUR z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym na inwestycje publiczne w ramach **Europejskiego Funduszu na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Plus (EFZR+)**. Ponadto Komisja przeznaczyła 8,45 mld EUR¹⁵ na gwarancje finansowe obejmujące inwestycje sektora prywatnego przydzielone w ramach EFZR+ na wsparcie 56 proponowanych programów inwestycyjnych na Bałkanach Zachodnich i w Turcji, w regionach objętych polityką sąsiedztwa oraz w Afryce Subsaharyjskiej, Ameryce Łacińskiej, Azji i regionie Pacyfiku. Te gwarancje dla sektora prywatnego mogą wygenerować inwestycje o wartości ponad 67 mld EUR.

Najważniejsze inwestycje w tym pierwszym roku wdrażania obejmują poprawę łączności cyfrowej między UE a jej partnerami, zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych i bezpieczeństwa dostaw energii, dostęp do finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz zwiększenie dostępu do szczepionek, leków i technologii medycznych oraz zdolności produkcyjnych w ich zakresie.

W dniach 17–18 lutego na szóstym szczycie UE–Unia Afrykańska (UA) ogłoszono – jako pierwszy rezultat Global Gateway – **pakiet inwestycyjny Afryka–Europa**, dzięki któremu do 2027 r. będzie można uruchomić inwestycje o wartości co najmniej 150 mld EUR, w tym 28 mld EUR w formie dotacji.

W regionach objętych polityką sąsiedztwa i procesem rozszerzenia do realizacji strategii Global Gateway przyczyniają się trzy regionalne plany gospodarczo-inwestycyjne; do 2027 r. w ramach 84 projektów przewodnich zostaną uruchomione inwestycje o wartości do 77 mld EUR. Realizowane są wielkoskalowe projekty infrastrukturalne na Bałkanach Zachodnich oraz we wschodnim i południowym sąsiedztwie, takie jak korytarz kolejowy VIII między Macedonią Północną a Bułgarią, podmorski przewód elektryczny w Morzu Czarnym między Gruzją a Rumunią oraz podmorski przewód światłowodowy Medusa łączący Afrykę Północną z Hiszpanią, Francją, Włochami, Cyprzem i Portugalią.

¹⁴ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway_pl

¹⁵ Dyrekcja Generalna ds. Partnerstw Międzynarodowych (DG INTPA) przeznaczyła środki w wysokości 6,05 mld EUR, a Dyrekcja Generalna ds. Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i Negocjacji w sprawie Rozszerzenia (DG NEAR) – 2,4 mld EUR.

Wspieranie zrównoważonego rozwoju

Priorytety UE w zakresie działań na rzecz rozwoju – rozwój społeczny; Zielony Ład; zrównoważony wzrost gospodarczy i godne miejsca pracy; transformacja cyfrowa; nierówności, migracja oraz sprawowanie rządów, pokój i bezpieczeństwo – wspieranie partnerów międzynarodowych w osiągnięciu **celów zrównoważonego rozwoju ONZ**.

UE i jej państwa członkowskie skonsolidowały swoje zobowiązanie do osiągnięcia wymienionych priorytetów, w tym przez wdrożenie strategii **Global Gateway**, która za pośrednictwem priorytetów inwestycyjnych przyczynia się do realizacji wszystkich celów zrównoważonego rozwoju.

W 2022 r. Komisja aktywnie włączała cele zrównoważonego rozwoju do **unijnych ram lepszego stanowienia prawa**¹⁶.

OGÓLNE PRIORYTETY

Rozwój społeczny

W ostatnich latach bezprecedensowe wyzwania, w tym konflikty, zmiana klimatu, pandemie i nienagłaśniany globalny kryzys w edukacji, skutkowały odwróceniem postępów w zakresie rozwoju społecznego i zwiększeniem nierówności. W 2022 r. UE podwoiła starania w różnych obszarach działania.

Pandemia COVID-19 uwypukliła potrzebę lepszego zapobiegania, gotowości i reagowania, aby móc poradzić sobie z przyszłymi kryzysami zdrowotnymi. 30 listopada w ramach strategii Global Gateway uruchomiono nową **unijną globalną strategię ochrony zdrowia**¹⁷, podkreślając znaczenie funkcjonalnych, sprzyjających włączeniu społecznemu systemów opieki zdrowotnej i potrzebę zajęcia się gotowością w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego przy jednoczesnej poprawie równego dostępu do szczepionek, leków i technologii medycznych oraz zwiększeniu zdolności do ich produkcji. W 2022 r. UE zadeklarowała 715 mln EUR¹⁸ na rzecz Globalnego Funduszu.

Komisja kontynuowała **interwencje w zakresie ochrony socjalnej** w 10 krajach i za pośrednictwem dwóch instrumentów globalnych skoncentrowała się na budowaniu systemów, transformacji cyfrowej i tworzeniu rejestru, oraz szczególnych systemach ochrony socjalnej dla kobiet i pracowników nieformalnych.

Zgodnie z trzecim unijnym planem działania w sprawie równości płci UE nadal promowała operacje humanitarne ukierunkowane na aspekt płci i **równouprawnienie płci**. Na odpowiednich forach wielostronnych i regionalnych oraz w ramach dialogów dwustronnych zwróciła uwagę na kwestie związane z kobietami, pokojem i bezpieczeństwem. Kontynuowano działania wspierające uwzględnianie w szerszym zakresie aspektu płci, również dzięki misjom i operacjom w ramach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony.

¹⁶ https://commission.europa.eu/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation_pl

¹⁷ https://health.ec.europa.eu/internationalcooperation/global-health_pl

¹⁸ Na lata 2023–2025.

UE nadal podejmowała działania na rzecz ochrony dzieci i prawa dziecka na całym świecie, z uwzględnieniem dzieci z obszarów dotkniętych konfliktami zbrojnymi, wypełniając tym samym zobowiązania wynikające ze strategii UE na rzecz praw dziecka na lata 2021–2024¹⁹.

Osoby młode, które stanowią ponad 1,8 mld osób, są głównym motorem zmian, pomagając w kształtowaniu bardziej odpornych, sprzyjających włączeniu społecznemu i zamożnych społeczeństw na całym świecie. W październiku Komisja przyjęła pierwszy w historii **Plan działania na rzecz młodzieży w ramach stosunków zewnętrznych UE**²⁰, aby zaangażować i połączyć młodzież z całego świata oraz wzmocnić jej pozycję.

Zainicjowana w maju w południowym sąsiedztwie regionalna inicjatywa „Drużyny Europy” **pod hasłem „Zatrudnienie za pośrednictwem handlu i inwestycji”** ma na celu wsparcie całłościowego podejścia do tworzenia miejsc pracy przez powiązanie inicjatyw łączących handel, inwestycje i przedsiębiorczość z tworzeniem miejsc pracy oraz rozwojem kapitału ludzkiego.

Najważniejszym obszarem w stosunkach zewnętrznych UE nadal była **edukacja**. UE dążyła do zapewnienia prawa do nauki każdemu dziecku, w tym dzieciom i młodzieży z obszarów dotkniętych konfliktami, kryzysami i nadzwyczajnymi sytuacjami humanitarnymi. UE przeznaczyła 10 % budżetu na pomoc humanitarną na edukację w sytuacjach nadzwyczajnych. Na wrześniowym unijnym Szczycie w Sprawie Transformacji Edukacji uznano UE za **globalnego orędownika edukacji**.

Inwestycje UE były ukierunkowane na nauczycieli, **bardziej sprawiedliwe i sprzyjające włączeniu społecznemu systemy edukacji** oraz na umiejętności, które umożliwią krajom partnerskim jak najlepsze wykorzystanie transformacji cyfrowej i ekologicznej.

Zielony Ład

Na 27. konferencji stron Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie **zmian klimatu** (UNFCCC COP27) UE przedstawiła główne inicjatywy mające na celu wsparcie krajów partnerskich w łagodzeniu zmiany klimatu i jej przeciwdziałaniu. Wraz z Unią Afrykańską, Danią, Niemcami, Francją i Niderlandami uruchomiono inicjatywę „Drużyny Europy” dotyczącą przystosowania się do zmiany klimatu i odporności na nią w Afryce, która połączyła istniejące i nowe programy dotyczące przystosowania się do zmiany klimatu o wartości ponad 1 mld EUR.

Aby pomóc w stopniowym odchodzeniu od węgla, UE wraz z partnerami z G-7 zawarła **partnerstwa na rzecz sprawiedliwej transformacji energetycznej** (JETP) z Indonezją i Wietnamem oraz poczyniła postępy we wdrażaniu JETP z Republiką Południowej Afryki. Wspólnie z Niemcami UE uruchomiła również globalną platformę dla regionów górniczych, aby wspierać sprawiedliwą transformację gospodarczą przez wymianę wiedzy i tworzenie sieci kontaktów.

Do końca 2022 r. UE zapewniła 29 krajom partnerskim wsparcie techniczne w opracowywaniu, aktualizowaniu i wdrażaniu ustalonych na poziomie krajowym wkładów oraz krajowych planów adaptacji. W ramach dialogów w dziedzinie klimatu i energii UE nawiązała współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, Indiami, Chinami i innymi krajami emitującymi znaczne ilości gazów cieplarnianych

¹⁹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_pl

²⁰ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/youth/youth-action-plan_pl

w zakresie polityki transformacji energetycznej, najlepszych praktyk i technologii ekologicznych, aby przyspieszyć rozwój energii ze źródeł odnawialnych i propagować efektywność energetyczną.

UE była również aktywnie zaangażowana na forach wielostronnych z myślą o dążeniu do globalnej transformacji energetycznej zgodnej z celami porozumienia paryskiego. Unia wspierała rozwój światowego rynku wodoru. W 2022 r. podpisano niewiążące umowy dwustronne z Ukrainą, Egiptem, Japonią, Namibią i Kazachstanem, aby zwiększyć popyt na wodór odnawialny lub przyczynić się do **produkcji energii ze źródeł odnawialnych i wodoru**.

Podczas Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (COP15) w grudniu przyjęto globalne ramy różnorodności biologicznej z Kunmingu/Montrealu. UE potwierdziła zobowiązanie do przeznaczenia 7 mld EUR na wsparcie **różnorodności biologicznej** w ramach współpracy zewnętrznej.

Komisja przyjęła nowy **unijny program międzynarodowego zarządzania oceanami**²¹ odzwierciedlający priorytety określone w Europejskim Zielonym Ładzie.

UE zintensyfikowała również współpracę z krajami partnerskimi na rzecz wspierania **zrównoważonej konsumpcji i produkcji**, w szczególności przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym, przez wdrożenie inicjatywy SWITCH to Green, w tym programów regionalnych w Azji, Afryce i regionie Morza Śródziemnego.

Komisja uruchomiła **afrykańsko-europejską inicjatywę „Zielona energia”** w celu zwiększenia mocy wytwórczej energii odnawialnej o 300 gigawatów oraz zapewnienia dostępu do przystępnej cenowo, niezawodnej i zrównoważonej energii.

Po przyjęciu globalnego zobowiązania dotyczącego metanu na COP26 UE wsparła rozwój międzynarodowego obserwatorium emisji metanu, zarządzanego za pośrednictwem Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska, które ma służyć gromadzeniu szczegółowych danych, budowaniu zdolności i podejmowaniu działań wspierających redukcję emisji metanu.

Transformacja cyfrowa, nauka, technologia i innowacje

W ramach strategii Global Gateway w 2022 r. poczyniono znaczne postępy w zakresie programów cyfrowych, między innymi w Afryce Subsaharyjskiej dzięki inicjatywie przewodniej w zakresie danych, oraz w zakresie inicjatyw dotyczących przewodu europejsko-afrykańskiego Gateway (międzynarodowe kable podmorskie) i budowy regionalnych światłowodowych sieci szkieletowych w Afryce (regionalne/transgraniczne łącza naziemne). Ponadto w ramach strategii Global Gateway wiceprzewodnicząca wykonawcza Margrethe Vestager uruchomiła w Nigerii pierwszy pakiet dotyczący gospodarki cyfrowej o wartości 820 mln EUR.

W lutym na Forum Indo-Pacyfiku ogłoszono otwarcie regionalnego oddziału **centrum cyfryzacji na rzecz rozwoju (centrum D4D)**, który ma obsługiwać kraje Azji i Pacyfiku. W 2022 r. utworzono oddział dla Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a afrykański oddział kontynuował wdrażanie kilku inicjatyw przewodnich, takich jak projekt D4D Unia Afrykańska–UE oraz IDEA.

Poczyniono postępy na drodze do uruchomienia **sojuszu cyfrowego UE–LAC**, wspieranego przez centrum D4D, zapewnienia finansowania na ustanowienie dialogu na temat polityki cyfrowej między

²¹ [JOIN/2022/28 final z 24 czerwca 2022 r.](#)

UE a Ameryką Łacińską i Karaibami, rozszerzenia programu BELLA na rzecz infrastruktury cyfrowej, utworzenia akceleratora cyfrowego dla przedsiębiorstw oraz wdrożenia regionalnego programu Copernicus.

Z powodzeniem rozpoczęto drugi etap **Globalnego monitoringu środowiska i bezpieczeństwa i Afryki (GMES i Afryka)**, najważniejszej inicjatywy w zakresie obserwacji Ziemi i globalnego monitorowania współpracy w zakresie środowiska i bezpieczeństwa między Afryką a UE.

W pakiecie inwestycyjnym Global Gateway Afryka–Europa przewidziano trzy inicjatywy przewodnie ze szczególnym naciskiem na naukę, technologię i innowacje w celu wsparcia programu UE i Unii Afrykańskiej na rzecz innowacji, regionalnych centrów doskonałości ds. transformacji ekologicznej oraz technologii obserwacji Ziemi i technologii kosmicznych.

Zrównoważony wzrost gospodarczy i zatrudnienie

W 2022 r. UE wspierała zrównoważony wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu i tworzenie godnych miejsc pracy w krajach partnerskich, ułatwiając uruchomienie finansowania publicznego i prywatnego. Opublikowano *sprawozdanie na temat inwestowania w zrównoważony rozwój*²² dotyczące realizacji **planu działania z Addis Abeby**.

Rozszerzono unijny instrument przekazywania wiedzy przez ekspertów w zakresie zatrudnienia, pracy i ochrony socjalnej (**SOCIEUX+**) na kraje Bałkanów Zachodnich, przeznaczając na ten cel 10 mln EUR.

Komisja kontynuowała analizę **dwustronnych partnerstw strategicznych w zakresie łańcuchów wartości w obszarze surowców**, w szczególności z partnerami w Afryce (np. Namibia), Ameryce Łacińskiej, Bałkanach Zachodnich i Azji Środkowej (np. Kazachstan), za pośrednictwem protokołów ustaleń.

W listopadzie Komisja zakończyła negocjacje z Republiką Angoli w sprawie umowy o ułatwieniach w zrównoważonych inwestycjach, która pomoże przyciągnąć i rozbudować inwestycje przy jednoczesnym uwzględnieniu zobowiązań w zakresie środowiska oraz praw pracowniczych.

W *sprawozdaniu z postępów w zakresie pomocy na rzecz wymiany handlowej za 2022 r.*²³ potwierdzono, że pomoc UE na rzecz wymiany handlowej ułatwiła krajom partnerskim zwiększenie zdolności handlowych oraz zwalczanie skutków pandemii COVID-19. UE i państwa członkowskie nadal są głównymi dostawcami globalnej pomocy na rzecz wymiany handlowej.

Migracja i przymusowe wysiedlenia

W 2022 r. na większości szlaków migracyjnych do UE odnotowano wzrost liczby migrantów, zwłaszcza na szlakach środkowo- i wschodniośroziemnomorskim oraz na szlaku zachodniobałkańskim. Na

²² Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Partnerstw Międzynarodowych, „Investing in sustainable development: progress report 2018-2020” [„Inwestowanie w zrównoważony rozwój: sprawozdanie z postępów za lata 2018–2020”], Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2022, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/1e07b11e-d0d3-11ec-a95f-01aa75ed71a1>

²³ Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Partnerstw Międzynarodowych, „EU aid for trade: progress report 2022” [„Pomoc UE na rzecz wymiany handlowej: sprawozdanie z postępów za 2022 r.”], Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023, <https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/c2814529-8fce-11ed-b508-01aa75ed71a1/language-en>

całym świecie liczba osób przesiedlonych osiągnęła po raz pierwszy 100 milionów, a wojna napastnicza Rosji przeciwko Ukrainie doprowadziła do milionów kolejnych przesiedleń.

Demonstrując wspólne zaangażowanie, w grudniu UE i państwa członkowskie uruchomiły dwie inicjatywy przewodnie „Drużyny Europy” mające wzmocnić zarządzanie migracjami, w szczególności wzdłuż szlaków migracyjnych w środkowej i zachodniej części regionu Morza Śródziemnego oraz szlaku atlantyckiego. W grudniu Komisja przedstawiła plan działania UE mający na celu sprostanie wyzwaniom na szlaku zachodniobałkańskim.

W 2022 r. przyjęto kolejny pakiet o wartości 310 mln EUR na wsparcie syryjskiej ludności przesiedlonej na terenie Syrii oraz uchodźców i społeczności przyjmujących znajdujących się w trudnej sytuacji w Iraku, Jordanii i Libanie²⁴. UE i państwa członkowskie pozostają wspólnie największym darczyńcą pomagającym w walce z tym kryzysem. Podczas **VI brukselskiej konferencji na temat wspierania przyszłości Syrii i regionu** zadeklarowano wsparcie w łącznej kwocie 6,4 mld EUR.

Sprawowanie rządów, pokój, bezpieczeństwo i prawa człowieka

Działania UE przyczyniły się do silniejszej pozycji Europy na świecie dzięki promowaniu zintegrowanego podejścia do konfliktów i kryzysów, w tym wsparcia na rzecz pokoju i wzmocnienia odporności, **reformy sektora bezpieczeństwa i budowania zdolności na rzecz rozwoju i bezpieczeństwa służącego rozwojowi**.

W **Afganistanie** UE skoncentrowała się na zapobieganiu upadkowi kraju, mając na uwadze potencjalne skutki społeczne i gospodarcze w Afganistanie i poza granicami tego kraju. Skupiono się w szczególności na prawach kobiet i dziewcząt oraz równouprawnieniu płci. Utworzono Forum Afgańskich Liderów Politycznych.

UE nadal umacniała i rozwijała prawa człowieka i demokrację, wykorzystując swoje narzędzia wielostronne, regionalne i dwustronne, oraz współpracowała ze społeczeństwem obywatelskim. Wraz z Siecią Współpracy na rzecz Praw Człowieka i Demokracji UE współorganizowała **24. forum UE i organizacji pozarządowych dotyczące praw człowieka**²⁵, podczas którego skoncentrowano się na rozliczalności i sprawiedliwości. Ponadto UE odnowiła i znacznie zwiększyła wsparcie na rzecz mechanizmu ProtectDefenders.eu, dzięki któremu w 2022 r. objęto wsparciem ponad 6 500 najbardziej zagrożonych obrońców praw człowieka.

W 2022 r. Komisja przeznaczyła środki w kwocie 170 mln EUR dla **Jemenu**, gdzie nadal toczy się jeden z najgorszych kryzysów humanitarnych na świecie. Miliony Jemeńczyków zostały wysiedlone, pozbawione środków do życia i są niedożywione.

GLOBALNY ZASIĘG

Afryka Subsaharyjska

Na **szóstym szczycie UE–Unia Afrykańska** przyjęto wspólną wizję odnowionego partnerstwa, uzupełnioną pakietem inwestycyjnym Global Gateway. 28 listopada odbyło się **11. posiedzenie**

²⁴ W tym 240 mln EUR na pomoc humanitarną.

²⁵ https://www.eeas.europa.eu/eeas/stop-impunity-%E2%80%93-road-accountability-and-justice_en

Komisji Unii Europejskiej i Komisji Unii Afrykańskiej, na którym omówiono cały zakres współpracy między UE a Unią Afrykańską.

W ramach **programu dotyczącego mobilności młodzieży dla Afryki** w 31 krajach zatwierdzono 36 projektów dotyczących budowania zdolności w ramach programu Erasmus+.

W listopadzie UE i Namibia podpisały protokół ustaleń w celu ustanowienia partnerstwa strategicznego na rzecz zrównoważonych łańcuchów wartości w obszarze surowców i wodoru odnawialnego.

Azja i Pacyfik

UE była gospodarzem pierwszego **szczytu UE–ASEAN** (Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej), który odbył się w grudniu w Brukseli i podczas którego obchodzono 45-lecie nawiązania stosunków dyplomatycznych. Wydarzenie to zapoczątkowało nowy **dialog energetyczny UE–ASEAN** mającego służyć wsparciu transformacji energetycznej i regionalnej integracji systemów energetycznych oraz inicjatyw Global Gateway, w ramach których uruchomiono środki na inwestycje o wartości 10 mld EUR. Przy okazji szczytu podpisano umowy o partnerstwie i współpracy z **Malezją** i **Tajlandią**. W październiku UE i ASEAN podpisały również kompleksową umowę UE–ASEAN o transporcie lotniczym, pierwszą w historii międzyregionalną umowę dotyczącą usług lotniczych.

Na 28. **szczyście UE–Japonia** obie strony zobowiązały się do współpracy na rzecz utrzymania międzynarodowego porządku opartego na zasadach i uzgodniły pierwsze partnerstwo cyfrowe UE.

We wrześniu zorganizowano pierwsze forum UE–Indie na rzecz zielonego wodoru, aby wesprzeć zaangażowanie sektora publicznego i prywatnego w rozwój wodoru w celu dekarbonizacji indyjskiej gospodarki.

UE i państwa członkowskie szybko udzieliły wsparcia **Pakistanowi** po czerwcowych powodziach, na skutek których ucierpiały miliony ludzi.

W 2022 r. wsparcie budżetowe UE umożliwiło 750 000 dzieciom nieuczęszczającym do szkoły dostęp do edukacji za pośrednictwem 25 309 ośrodków edukacyjnych w **Bangladeszu**.

Podczas **konferencji w sprawie łączności UE–Azja Środkowa** w Samarkandzie rozwinięto regionalne inicjatywy w zakresie łączności oraz omówiono potrzebę ustanowienia zrównoważonych, niezawodnych i wydajnych połączeń transportowych, cyfrowych i energetycznych między Europą a Azją Środkową. Na wspomnianej konferencji zapowiedziano także uruchomienie inicjatywy Global Gateway na rzecz łączności cyfrowej²⁶.

W 2022 r. nowego tempa nabrało partnerstwo między UE a **Radą Współpracy Państw Zatoki**; w lutym odbyła się wspólna sesja rady, podczas której zatwierdzono ambitny pięcioletni wspólny program działania. W maju UE przyjęła wspólny komunikat pt. „Partnerstwo strategiczne z Zatoką Perską”²⁷.

W regionie rozwinięto także działania na rzecz redukcji emisji metanu za pośrednictwem konferencji w Turkmenistanie, w regionie Azji Południowo-Wschodniej i w Chinach.

²⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/IP_22_6963

²⁷ [JOIN\(2022\) 13 final z 18 maja 2022 r.](#)

Obie Ameryki i Karaiby

27 października odbyło się w Buenos Aires pierwsze od 2018 r. spotkanie ministrów spraw zagranicznych **państw należących do Wspólnoty Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC)** oraz państw UE.

W grudniu UE i Chile zawarły **zaawansowaną umowę ramową między UE a Chile**, którą zaktualizowano istniejący dwustronny układ o stowarzyszeniu.

22 czerwca przewodnicząca Ursula von der Leyen i premier Hiszpanii Pedro Sánchez zainicjowali **nowe partnerstwo UE–Ameryka Łacińska i Karaiby** na rzecz lokalnej produkcji szczepionek, leków i innych technologii medycznych oraz wzmocnienia odporności systemów opieki zdrowotnej.

Wciąż trwał kryzys społeczno-gospodarczy i polityczny **w Wenezueli** – szacuje się, że ponad 14 milionów ludzi jest w potrzebie, a ponad 7 milionów Wenezuelczyków opuściło kraj. Wkład UE w wielosektorowe operacje pomocowe w Wenezueli i w całym regionie umożliwił objęcie wsparciem około 3,1 mln osób znajdujących się w trudnej sytuacji.

Region objęty europejską polityką sąsiedztwa

We wschodnim sąsiedztwie rok 2022 był zdominowany przez wojnę napastniczą Rosji przeciwko Ukrainie oraz zacieśnienie stosunków ze wschodnimi krajami partnerskimi UE (Armenią, Azerbejdżanem, Gruzją, Mołdawią i Ukrainą). UE utrzymała również zwiększony poziom wsparcia dla Białorusinów.

W grudniu ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich UE i krajów należących do Partnerstwa Wschodniego potwierdzili znaczenie **programu Partnerstwa Wschodniego**, uznając jednocześnie potrzebę dostosowania wdrażania w świetle bieżących wydarzeń.

UE ułatwiła rozmowy pokojowe między **Armenią a Azerbejdżanem** i skierowała do Armenii, będącej pierwszym z krajów Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, misję w dziedzinie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony. UE kontynuowała ponadto udzielanie pomocy humanitarnej obu stronom.

Podpisany w lipcu z **Azerbejdżanem** protokół ustaleń w sprawie energii przyczyni się do wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego UE i wsparcia transformacji ekologicznej Azerbejdżanu.

Dzięki silnemu wsparciu dla **białoruskiego** społeczeństwa obywatelskiego i niezależnych mediów UE pomogła utrzymać aktywność obywatelską i wolność słowa w obliczu brutalnych represji ze strony reżimu Aleksandra Łukaszenki.

UE zapewniła zdecydowane wsparcie na rzecz odporności Mołdawii i zacieśniła współpracę w zakresie bezpieczeństwa i obrony (uwzględniając współpracę w zakresie zagrożeń hybrydowych, cyberbezpieczeństwa i zwalczania dezinformacji oraz środki pomocy dla mołdawskich sił zbrojnych w ramach Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju). W marcu rozpoczęto dialog na wysokim szczeblu na temat polityki i bezpieczeństwa. UE nadal zapewniała środki służące budowaniu zaufania, aby zachęcać do podejmowania starań na rzecz rozwiązywania konfliktów.

W **Gruzji** UE pomogła zmniejszyć podatność tego kraju na zagrożenia hybrydowe i zagrożenia cyberbezpieczeństwa oraz wspierała modernizację sił obronnych za pośrednictwem Europejskiego

Instrumentu na rzecz Pokoju. UE nadal aktywnie angażowała się w rozwiązywanie konfliktów, na przykład za pośrednictwem pracy Specjalnego Przedstawiciela UE w Regionie Kaukazu Południowego i ds. Kryzysu w Gruzji oraz misji obserwacyjnej Unii Europejskiej.

Na czwartym spotkaniu ministerialnym UE–południowe sąsiedztwo, które odbyło się 24 listopada w Barcelonie, UE i jej partnerzy potwierdzili zaangażowanie na rzecz wzmocnienia więzi partnerstwa śródziemnomorskiego. Zobowiązano się również do stawienia czoła najpilniejszym wyzwaniom gospodarczym, społecznym, środowiskowym i związanym z bezpieczeństwem, ze szczególnym uwzględnieniem skutków rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie, zwłaszcza w obszarze bezpieczeństwa energetycznego i żywnościowego.

W październiku ustanowiono **zielone partnerstwo UE–Maroko**. Program *Énergie Verte* o wartości 50 mln EUR ma na celu przyspieszenie transformacji energetycznej Maroka, zaś program *Terre Verte* o wartości 115 mln EUR służy wsparciu zrównoważonego rozwoju leśnictwa i rolnictwa.

W listopadzie UE i Egipt zacieśniły współpracę w zakresie przejścia na czystą energię, podpisując protokół ustaleń w sprawie strategicznego partnerstwa na rzecz wodoru odnawialnego. Trójstronne porozumienie z Egiptem i Izraelem zapewnia ramy dostaw gazu izraelskiego do UE z wykorzystaniem egipskich zdolności skraplania gazu.

Bałkany Zachodnie i Turcja

W 2022 r. UE pozostała zaangażowana w propagowanie europejskiej perspektywy tego regionu – w lipcu rozpoczęła proces negocjacji z **Macedonią Północną** i **Albanią**. Ponadto w grudniu UE przyznała status kraju kandydującego **Bośni i Hercegowinie** oraz osiągnęła porozumienie w sprawie liberalizacji reżimu wizowego dla Kosowa²⁸. 6 grudnia w Tiranie odbył się **pierwszy szczyt UE–Bałkany Zachodnie**.

Podstawowymi ramami polityki w zakresie funduszy IPA III są nadal plany gospodarczo-inwestycyjne oraz Zielony program działań dla Bałkanów Zachodnich, wdrażane za pośrednictwem **ram inwestycyjnych dla Bałkanów Zachodnich**. W 2022 r. zatwierdzono 40 sztandarowych programów, które zgodnie z szacunkami powinny przyciągnąć inwestycje o wartości 5,7 mld EUR.

W listopadzie ważnym osiągnięciem było szybkie przyjęcie bezprecedensowego **pakietu wsparcia energetycznego dla Bałkanów Zachodnich** o wartości 1 mld EUR w odpowiedzi na kryzys energetyczny.

Turcja przyjęła największą populację uchodźców na świecie. Za pośrednictwem dwóch czołowych programów pomocy humanitarnej UE zapewniła pomoc pieniężną dla niemal 1,5 mln osób i udzieliła wsparcia ponad 800 000 dzieci i ich rodzinom w dostępie do edukacji.

Kraje i terytoria zamorskie (KTZ)

KTZ utrzymują szczególne powiązania konstytucyjne z trzema państwami członkowskimi: Danią, Francją i Niderlandami.

²⁸ Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244 (1999) oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

22 listopada Nowa Kaledonia była gospodarzem **19. dorocznego Forum UE–KTZ**. KTZ odgrywają coraz bardziej strategiczną rolę z punktu widzenia UE, są ważnymi ambasadorami UE w swoich regionach i wnoszą istotne atuty, takie jak rozległe wyłączone strefy ekonomiczne.

W regionie Karaibów **program „RESEMBID”** zapewnia wszystkim KTZ w regionie wsparcie w zakresie wzmocnienia odporności, zrównoważonej energii i różnorodności biologicznej mórz. Działania na rzecz różnorodności biologicznej przyniosły korzyści siedliskom w sześciu KTZ oraz około 400 000 obywateli i mieszkańców.